

ENW'R PWYLLGOR CRAFFU	Pwyllgor Craffu Cymunedau
DYDDIAD Y CYFARFOD	26 MEDI 2019
TEITL	Adolygiad Strategol o'r Gwasanaeth Cludiant Cyhoeddus
AWDUR	Dafydd Wyn Williams, Pennaeth Adran Amgylchedd
AELOD CABINET	Y Cynghorydd Gareth W Griffith
PWRPAS	Diweddaru'r Pwyllgor am y cynnydd hyd yma

1. CEFNDIR

- 1.1 Fe gyflwynwyd adroddiad gan yr Adran Amgylchedd i'r Tîm Arweinyddiaeth ar yr 9fed Hydref 2018 yn amlinellu'r trafferthion gyda chwmnïau bysiau sydd wedi effeithio teithwyr yng Ngwynedd ers 2014. Yr oedd yr adroddiad hwn yn adnabod risgiau, a'r prif risg o ystyried yr hanes oedd orddibyniaeth ar gwmnïau bysiau. Prif effaith y risg hwn ymysg eraill oedd cynyddu costau cludiant cyhoeddus yng Ngwynedd gan leihau nifer o wasanaethau ar gael i'r defnyddwyr.
- 1.2 Er mwyn lliniaru'r risgiau yma datganwyd bwriad yr Adran i gynnal adolygiad cynhwysfawr o ddarpariaeth Cludiant Cyhoeddus ac i ymgynghori gyda chymunedau i wneud y canlynol:
- Adnabod yr angen
 - Asesu'r gwerth cymdeithasol
 - Blaenoriaethu gwasanaethau
 - Cynnig cludiant drwy arloesi a chael mwy am ein harian prin.
- 1.3 Cyflwynwyd adroddiad pellach i'r Pwyllgor Craffu Cymunedau ar 4ydd Ebrill 2019 (Atodiad 1) yn cynnig diweddariad ac yn benodol amlinellu nod yr adolygiad Cludiant Cyhoeddus a'r dull o weithredu.
- 1.4 Esboniwyd y bod yr adolygiad am ystyried y rhwydwaith cludiant cyhoeddus presennol ac yn asesu os yw'n addas at y diben gyda'r bwriad o sefydlu rhwydwaith diogel, dibynadwy a chost effeithiol i'r dyfodol.
- 1.5 Cyflawnir hyn drwy ymgymryd â'r 7 cam canlynol:
1. Canfod beth yw'r angen gan y cyhoedd; nid yn unig beth yw'r galw gan y rhai sy'n defnyddio trafnidiaeth gyhoeddus ar hyn o bryd ond hefyd beth fyddai'n annog aelodau eraill o'r cyhoedd i ddefnyddio trafnidiaeth gyhoeddus. Gwneir hyn drwy ymgysylltu ac ymgynghori,
 2. Wedi sefydlu'r angen, bydd y rhwydwaith presennol yn cael ei archwilio i sicrhau y gall ddiwallu anghenion y cyhoedd sy'n teithio. Byddai hyn yn cynnwys gwneud unrhyw newidiadau angenrheidiol i'r rhwydwaith,
 3. Wedi sefydlu'r rhwydwaith, bydd angen ystyried pa fath o ddarpariaeth fydd y mwyaf diogel, mwyaf dibynadwy a chost effeithiol. Dyma ble fydd angen i ni dynnu ar brofiad awdurdodau eraill ac arbenigwyr i werthuso opsiynau,
 4. Ymgynghori â chymunedau i rannu canlyniad yr adolygiad a'r amserlen ar gyfer sefydlu'r rhwydwaith newydd cyn cychwyn ar y broses dendro,

5. Cychwyn y broses dendro,
 6. Os yw'r arian yn annigonol i ddiwallu'r angen, yna bydd angen blaenoriaethu'r llwybrau bws yn seiliedig ar ddadansoddiad Adenillion Cymdeithasol ar Fuddsoddiadau (Social Return on Investment),
 7. Cychwyn y gwasanaeth newydd.
- 1.6 Bydd yr adolygiad hefyd yn rhoi cyfle i'r Cyngor dreialu ffyrdd amgen o ddiwallu anghenion trafnidiaeth drwy e.e. defnyddio dulliau trafnidiaeth gymunedol, gwasanaethau ar-alw, bysiau mini, tacsis ayyb.
 - 1.7 Amlinellwyd amserlen gweithredu (Atodiad 2) ac y mae nawr yn amserol i adrodd ar y cynnydd hyd yn hyn i'r Tîm Arweinyddiaeth a hefyd i'r Pwyllgor Craffu perthnasol
 - 1.8 Felly prif bwrpas yr adroddiad yma yw i'ch diweddarau ar gynnydd ynghyd a'r camau nesaf y bydd yr Adran yn gweithredu arnynt.

2. DIWEDDARIAD

- 2.1 Gwelwch o'r amserlen y bod cryn dipyn o fuddsoddiad amser ac ymdrech wedi ei neilltuo ar gyfer casglu gwybodaeth gan er mwyn sicrhau bod ein penderfyniadau yn cael eu seilio ar yr angen ac yn cael eu blaenoriaethu ar sail gwerth cymdeithasol. Gasglwyd yr wybodaeth angenrheidiol drwy ofyn i'n trigolion gwblhau holiaduron (Atodiad 3)
- 2.2 Casglwyd 951 o holiaduron papur, a rhain yn bennaf o ddigwyddiadau cymunedol wedi eu trefnu mewn 13 lleoliad ar draws y Sir flaen llaw, neu swyddogion yn eistedd ar fws neu safle bws ac yn cwblhau'r holiaduron gyda defnyddwyr. Casglwyd 1,070 o holiaduron ar lein, ac yr oedd llwyddiant o gael ymateb mor uchel i lawr i nifer o aelodau a swyddogion farchnata'r angen i ymateb.
- 2.3 Mae cyfoeth o wybodaeth wedi ei hel, rhywfaint yn feintiol (quantative) a rhywfaint yn ansoddol (qualitative).
- 2.4 Mae gwaith dadansoddi cychwynnol wedi ei wneud ar yr 2021 o holiaduron a gwblhawyd, sydd yn rhoi blas o'r math o fanylder gallwn ddisgwyl. O'r wybodaeth gychwynnol mae'n ymddangos y bod 40% o ddefnyddwyr gyda 'tocyn mantais' a 38% ohonynt dros 60 oed. Mae oddeutu 60% o deithwyr yn ferched a tua hanner y teithwyr yn teithio pob dydd, gyda thua 37% yn defnyddio'r bws yn wythnosol.
- 2.5 Y prif reswm dros ddefnyddio'r bws (roedd posib dewis fwy nac un rheswm) yw cymdeithasu (56%), a siopa (52%). Mae defnydd o'r bws i waith yn 23%, ac apwyntiadau iechyd yn 21% gyda defnydd o gludiant i wneud ymarfer corff yn 13% ac 10% fel mynediad i addysg.
- 2.6 Be sydd yn ddiddorol yw bod 31% wedi datgan na fyddent yn gwneud y siwrne pe byddai cludiant ddim ar gael. Fe wnaeth 20% amlinellu y byddent yn gorfod dibynnu ar ffrindiau neu deulu ac eraill yn ceisio defnyddio tacsî (17%), cerdded (12%), neu gyrru gyda cherbyd personol (9%).

- 3.7 O ran sut mae cludiant cyhoeddus yn cyfoethogi bywydau'r sawl sy'n teithio yr oedd 88% yn teimlo bod hyn yn cynnig fwy o annibyniaeth a rhyddid iddynt, ac yn galluogi iddynt weld eraill, cymdeithasu (76%) a siopa (70%). Yr oedd y gallu i fynychu apwyntiadau meddygol yn rhywbeth yr oedd cludiant cyhoeddus yn galluogi trigolion ei wneud (44%) a chael mynediad i'w gwaith (32%).
- 2.8 Dyma rhai enghreifftiau o ymatebion pan ofynnwyd y cwestiwn 'Os na fuasai'r bws yn rhedeg, sut y byddai yn effeithio eich bywyd?'
- "Sa' waeth i chwi roi fi mewn bocs, fysa fy mywyd i ddim gwerth ei fyw, does gen i ddim teulu."
 - "Styc yn t?, fyswn i ddim yn gallu mynd i weld fy ngwraig sydd mewn cartref ym Mhwlheli, mae tacsï rhy ddrud"
 - "Ddim yn gallu teithio i fynd i'r ganolfan waith fysa yn golygu colli fy mudd-daliadau ac wedyn colli fy nghartref oherwydd dim budd-daliadau yn dod i mewn"
 - "Colli fy annibyniaeth, gorfod dibynnu ar ffrindiau a theulu i fynd a fi i siopa"
 - "Ddim yn gallu mynd i apwyntiadau Ysbyty Gwynedd"
- 2.9 Ymatebodd 140 nad oeddent yn defnyddio'r bws, ac esbonio'r prif resymau am hynny fel a ganlyn:
- Dim digon o amllder yn y gwasanaeth
 - Dim gwasanaeth o gwbl
 - Rhy ddrud
 - Stopio gormod

3. CAMAU NESAF

- 3.1 Mae gwaith asesu'n mynd rhagddo ar hyn o bryd i ystyried yr holl holiaduron, ac ar sail yr ymatebion fe fyddwn yn mynd ati i wneud 3 prif agwedd sef:
- Adolygu addasrwydd y rhwydwaith cludiant presennol
 - Sicrhau ein bod yn cwrdd ar angen yn y modd fwyaf cost effeithiol (gan leihau gorddibyniaeth ar gwmnïau bws)
 - Blaenoriaethu'r siwrneiau/ llwybrau ar sail gwerth cymdeithasol
- 3.2 Mae'r rhwydwaith presennol (darlun wedi ei atodi yn Atodiad 4) wedi datblygu ers degawdau, ac nid oes unrhyw dystiolaeth y bod hwn wedi ei adolygu'n gynhwysfawr yn ystod y cyfnod hwn.
- 3.3 Y nod yma yw sicrhau bod y rhwydwaith yn cwrdd â'r angen. Mae hwn yn waith eithaf technegol ac mae'r adran yn cydweithio gyda swyddogion o 'Drafnidiaeth Cymru' i geisio sefydlu rhwydwaith sy'n cwrdd â'r galw. Mae'r gwaith yma bron wedi ei gwblhau, a'r bwriad yw cael rhannau o'r rhwydwaith mewn sefyllfa i fynd i'r ail gam sef tendro teithiau i sicrhau ein bod yn cwrdd ar angen yn y modd fwyaf cost effeithiol. Bwriad yr Adran yw tendro holl deithiau Cludiant Cyhoeddus yn Ardal Arfon o'r Sir fel y bod y Gwasanaethau newydd yn cychwyn yn yr Ardal mis Ebrill 2020. Disgwylir i'r broses ail dendro gan ddefnyddio cludiant amgen i fws alluogi'r Adran gyflwyno'r gwasanaethau cludiant cyhoeddus sydd eu hangen o fewn y gyllideb ar gael.

- 3.4 Rhan arall hynod bwysig o'r gwaith sydd yn mynd rhagddo yw'r elfen o adnabod y gwerth cymdeithasol sy'n cael ei gynnig gan bob gwasanaeth cludiant cyhoeddus ac fe fyddwn yn blaenoriaethu'r teithiau ar sail Adenillion Cymdeithasol ar Fuddsoddiadau (Social Rate of Return). Wrth gwrs, os nad oes arian digonol i gyfarfod y gost o ddarparu'r gwasanaethau mae posib torri'r gwasanaethau sy'n cyflwyno'r Adenillion Cymdeithasol ar Fuddsoddiadau isaf neu ddefnyddio'r dystiolaeth 'gwerth cymdeithasol' i geisio canfod arian ychwanegol.

Atodiadau

Atodiad 1: Adroddiad i'r Pwyllgor Craffu Cymunedau 04.04.19

Atodiad 2: Amserlen yr Adolygiad

Atodiad 3: Holiadur